

İnsan ve Mekan; İstanbul Örneği

*Hamdi Ergül

*Alaplı Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye

Özet

Mekân, Arapça bir kelime “kevn” yani olmak kökünden türeyen bir kelimedir. Her ne kadar “ oturulan yer “, anlamına gelse de “bulunulan çevre, ortam, yaşanan dünya ve kâinat” anlamlarını içerdiğine göre mekâna “var olmak” denebilir. Mekânı tanımlarsak, insanı da tanımış oluruz veya insana bakarak yaşadığı mekânı tahmin edebiliriz. Çünkü insan, yaşamının % 100’ünü mekânlarda geçirir. İnsanı etkileyen mekânların, huzurlu, konforlu, kullanışlı olması; insanın mekân ihtiyacını karşılamış ve mekânın tasarımını olumlu kılmış anlamına gelmez. İç ve dış mekân, birbirini etkiler ve tamamlar. Dış mekân da insana hitap ettiğine göre iç mekânı çözüp, dış mekânda gürültü, trafik ve çevre sorunları ortaya çıkmışsa tasarım tamamlanmış olmaz. Mekân bir bütündür, insan odaklı ve tüm çevre unsurlarını kapsayan bir alandır.

Yaşadığımız mekânları yaşanılır kılmakla yükümlü olduğumuzu düşünürsek, bu yükümlülüğü görmezden geldiğimizde kendimizle ilgili başka sorunları da görmezlikten gelmiş oluruz. Medeniyet hayali için bugün yaptıklarımızı kolay açıklayabilir miyiz?

Mekân ve insan ilişkisini incelediğimiz anket çalışmasında, “bir deprem halinde evinizde kendinizi güvende hisseder misiniz?” sorusuna çoğunluk “hayır” demektedir. Aynı çalışmada apartmanlarda yaşayan insanların %65’i, imkânları olsa geleneksel bahçeli evlerde yaşamak istediklerini belirtmekte. Mimaride mekân tasarımı; insanı hedef almalı, aile yaşantısına, sağlığa, hitap eden yapılar tasarlanmalı. Doğal beslenme ve yaşam, ancak mimari ile çözülür. Kendine yeten, az enerji tüketen, doğayı tahrip etmeyen, doğaya uyum sağlayan evler ve mekanlar tasarlanmalı.

Mimar ve tasarımcıların tasarladığı mekanların en büyük sorununu teşkil eden sanat; ihtişam, gösteriş, prestij, gibi kavramları ön plana çıkaran tasarımları önermek yerine; saygı, tevazu, tasarruf, paylaşım, sürdürülebilirlik, insan için mekan kavramlarını geliştirmelidir. İslam sadece ibadet ve dini ritüellerden ibaret değil, hayata dair tüm alanları da kapsar. Bu açıdan bakıldığında mimari ve mekân konusu da İslam’ın ilgi alanına girer. Çünkü mekân, insan zevkinin ve hayat görüşünün yansımasıdır. İslam, insana ait beşeri zaatların mimariye biçim vermesine izin vermez.

Anahtar Kelimeler: Mimari, Tasarım, Mekân, İnsan, Sürdürülebilirlik.

Humans and Space; The Case of Istanbul

*Hamdi Ergül

*Alapli Vocational School, Architecture and Urban Planning Department, Bulent Ecevit University, Turkey

Abstract

The origin of the Turkish word “mekan” derives from the Arabic word “kevn.” The word “mekan” means a place that is settled, and also the environment, context, world and cosmos. It refers to being in the world. When we give a definition of space, we also give a specific definition of the human, or in reverse, by observing people we can guess the space they live in. People spend their whole lives in spaces. A peaceful, comfortable and convenient space does not mean that humans’ space needs are fulfilled and that space design is positive. Internal and external spaces influence and complete each other. External space addresses humans, too. If problems relating to noise, traffic and environment persist while there is peace in the internal space, it means that design is not complete. Space is a whole that includes humans and all environmental factors.

We are responsible for making livable spaces. To ignore this responsibility means to ignore our own problems. Can we easily explain what we’re doing for a dream of civilization?

In a survey that I conducted to examine the relation between space and humans, most participants said, “No,” in response to the question, “Would you feel safe in your home in a case of earthquake?” This survey also found that 65% of people who live in apartments said that they would rather live in a traditional house with garden. Space design in architecture needs to focus on humans and address family life and health. Natural nutrition and living can be achieved only with architecture. Self-sufficient, low energy consuming and environmentally friendly homes and spaces need to be designed.

Art is fundamental to the design of spaces. Instead of magnificence, vanity and prestige, art needs to emphasize respect, modesty, economy and persistence, as well as bringing a human-centered design. Islam relates not only to worship and religious rituals, but to all aspects of life. Thus architecture and space are also part of Islam. Space is a reflection of human pleasures and worldviews. Islam does not allow social deficiencies belonging to humans to become a part of architectural structure.

Keywords: Architecture, Design, Space, Human, Persistence.

1. İnsan ve Mekan İlişkisi

Günümüz insanının mekan ve mekanı meydana getiren eşyalar ile bir etkileşim içinde olduğu bilinen bir gerçektir. Önce mekan vardı, sonra insan var oldu. Mekan ve eşya insana, kullanması ve ihtiyaç giderilmesi için yaratıldı. Bugün maalesef insan daralan mekanlarda sıkışarak eşyada mutluluğu aramaya, eşya ile kendini anlatmaya ve gücünü göstermeye çalışmaktadır.

Modern Mimari akımından olan Le Corbuser “Modern mimarlık akımının, insanın yaşadığı çevreyi ve konutu bayağılaştıran dev bir sisteme dönüştüğü söylenmektedir.” Sorunu sanayi devriminde gören o dönemin ihtiyaçları için “konut içinde yaşamak için bir makinedir” demektedir [1].

Mimari ve mekânın; çağın ekonomisi, sanayi ve ihtiyaçlarına göre şekillendiği anlaşılmaktadır.

*Address: Alapli Vocational School, Department of Architecture and Urban Planning, Bulent Ecevit University, Zonguldak Turkey, E-mail adres: hamdiergul@hotmail.com, Telefon: +903723782005 Fax: +903723782205

Dönemin ihtiyaçlarının doğru yorumlanması, merkeze insanın konması ve insanın doğru algılanması, beraberinde Mimari ve mekanın da insanın kullanımı için olduğu anlaşılacaktır. Bugünün bozulmuş toplumsal yapısının çözümünde hayatının %80'nini kapalı mekanlarda geçiren insan için, konut yapımı ve mimarinin tekrardan yorumlanması da gerekiyor. İnsan-mekan ilişkileri araştırmaları genel olarak birçok disiplinden etkilenmiştir, içeriğinde birçok parametre bulunmaktadır.

Modern endüstri toplumlarının gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan pek çok yeni olgunun insanların yaşama biçimlerini, genel yaşam dekorlarını ve birbirleriyle ilişkilerini nasıl değiştirdiği konuları farklı bilim dallarının ortak ilgi alanı haline gelmiştir. Hızlı kentleşme, kent yaşamının anonimliği, çalışılan işlerin ve yaşanılan mekanların sürekli olarak değiştirilmesi ve daha birçok yeni olgu, insanların birbirlerine göre durumlarında ve insan ilişkilerinde köklü yapı değişikliklerini de beraberinde getirmiştir [2].

İnsanlar içinde yer aldıkları toplumun ekonomik kalkınma ve refah düzeylerinin artışına paralel olarak, giderek, daha çok eşyayla donatılmış bir çevre içinde yaşamaktadır. Toplum kalkınmasının özellikle ekonomik çerçevedeki sonuçları, insan çevresinin daha çok eşya veya ürünle dolması şeklinde somutlaşmaktadır. Eşyanın, insan çevresinde temel bir ögesi haline gelmesi, insanı eşyalı mekanında, yani eşya ile birlikte ele almayı gerektirmektedir [3].

İnsan eşya ilişkisi içinde, eşyayı kullanma şeklinin insanın sosyal konumunu ele verdiği sunucuna varılabilir. Mekan psikolojisi konusunda, kullanılan eşyanın da insan üzerinde etkili olduğunu söyleyebileceğimizi sanıyoruz. Hatta bazıları bu kadarıyla da kalmayıp, eşyayı insanın kişiliğini ifade eden bir unsur olarak tanımlamaktadır. Mekan psikolojisi dolayısıyla mekana verilen önem, diğer taraftan insana verilen önemin bir göstergesidir. Çünkü ilk bakışta önemsiz gibi görünen birçok şey, insan psikolojisi ve sosyal gelişmeler açısından son derece önemli olabiliyor. Sanırız, günlük koşuşturmadan biraz sıyrılıp, dikkatimizi etrafımızdaki şeylere yönelttiğimizde ya da biraz durup, düşündüğümüzde bunu hissedebileceğiz. Kim bilir, bu belki değişik açılardan kendimizi tanımanın da iyi bir yöntemidir [4].

2. Aratırmanın Yöntemi

Bu çalışma; apartmanlarda yaşayanların yaşam alanlarından memnuniyeti ve insan tasarım ilişkisi araştırmak amacı ile İstanbul da Kadıköy meydanında rastlantısal olarak 186 kişiye uygulanmıştır. Ankette 9 soru bulunmaktadır. Anketin ilk 4 sorusu cinsiyet, yaş, eğitim ve gelir durumunu anlamaya yönelik kategori tipi sorulardır. Beşinci soru ne tarz konut tipinde oturduğunu, buna karşılık altıncı soru da gerçekten oturmak istediği konut tipini ve buna bağlı kalarak şehirleşme şeklini anlamaya yöneliktir. Altıncı soruda ev tanımını yaparken, yedinci soruda oturduğu evlerde herhangi bir depremde güvenip güvenmediğini göstermektedir. Dokuzuncu soruda evde oturan kişi sayısı ile aile tipi anlaşılacaktır. Onuncu soruda halkın mimari, ev, tasarım, geri dönüşüm ve doğal yaşama ilişkin hangi yargıları desteklediği gözlemlenmektedir.

3. Bulgular

Katılımcıların (%53,80)100'u erkek; (%46,200)86'sı kadındır.

Tablo 1. Cinsiyet dağılımı

	n	%
Erkek	100	53,80%
Kadın	86	46,20%
Toplam	186	100,00%

Ankete katılanlardan 67(%36,00) kişi 20-29 yaş grubundadır. Bunu %29,60(55 kişi) oranla 30-39 yaş grubu izlemektedir. En düşük oran ise 60 yaş ve üzerini oluşturmaktadır.

Tablo 2. Yaş dağılımı

	n	%
20-29	67	36,00%
30-39	55	29,60%
40-49	34	18,30%
50-59	25	13,40%
60 ve üzeri	5	2,70%
Toplam	186	100,00%

Katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında en geniş grubun 67 kişi ile ilk-ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Bunu 59 kişi ile üniversite mezunu, 47 kişi ile lise mezunları izlemektedir. Yüksek lisans ve doktora eğitimi alan kişi sayısı 7'dir. Okuryazar kişilerin sayısının sadece 6 olması eğitilmiş toplum olduğumuzun göstergelerinden biridir.

Tablo 3. Eğitim durumu

	n	%
Okur yazar	6	3,20%
İlk-ortaokul	67	36,00%
Lise	47	25,30%
Üniversite	59	31,70%
Y.Lisans-Doktora	7	3,80%
Toplam	186	100,00%

Ankete katılanların hane halkı toplam ortalama gelir durumu dağılımına bakıldığında 71 kişinin(%38,20) 800-1399 TL. gelire sahip olduğunu görmekteyiz. Bu oranı %30,10(56 kişi) ile 1400-2000 TL. grubu takip etmektedir. Toplam geliri 3000 TL ve üzeri olan %11,80(22 kişi) dir. Hane halkının toplam ortalama aylık gelir durumu 0-1399 TL. olan, asgari ücret çalışanı grubu kişi sayısı 71(%38,20) tır. En düşük 9 kişi(%4,80) 2500-2999 TL. gruptur.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun Eylül-2013 tarihli "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması"na göre; Türkiye'de hane halkı başına düşen ortalama yıllık kullanılabilir gelir 26.577 TL. dır. İstanbul Bölgesi 16 bin 126 lira ile ortalama yıllık eşdeğer hane halkı kullanılabilir geliri en yüksek olan bölge durumunda dır [5]. TUIK verileri baz alınarak bakıldığında; İstanbul raslantısal yöntemle seçilerek anket uygulanan 186 adet katılımcımızın gelir dağılımları Türkiye ortalamasına uymaktadır.

Tablo 4. Gelir durumu

	n	%
800-1.399 TL.	71	38,20%
1.400-1.999 TL.	56	30,10%
2.000-2.499 TL.	28	15,10%
2.500-2.999 TL.	9	4,80%
3.000 ve üzeri	22	11,80%
Toplam	186	100,00%

Katılımcılarımıza "Oturduğunuz ev hangisidir" diye sorulduğunda 150 kişilik(%80,60) çoğunluğun apartman dairesinde; %8,10 (15 kişi) ise gecekonduda, müstakil bahçeli evde oturan 19 kişiyi(%10,20) en az 2 kişi(%1,10) ile villada oturan takip etmektedir.

Tablo 5. Oturduğu ev

	n	%
Apartman Dairesi	150	80,60%
Gecekondu	15	8,10%
Müstakil bahçeli ev	19	10,20%
Villa	2	1,10%
Toplam	186	100,00%

Katılımcılara "tercih yapma şansınız olsa nasıl bir evde oturmak istersiniz?" diye sorulduğunda; 114 kişi(%61,30) "müstakil bahçeli ev", 38 kişi(%20,40) "villa". "Residence" isteyenler 11 kişi(%5,90), "apartman dairesinde" oturmak isteyen 15 kişi(%8,10) oluşturmaktadır. Genel olarak bakıldığında; 186 adet katılımcımızın eğilimlerinin müstakil bahçeli evde oturma yönünde olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 6. Tercih yapma şansınız olsa nasıl bir evde oturmak istersiniz?

	n	%
Apartman dairesi	15	8,10%
Müstakil bahçeli ev	114	61,30%
Villa	38	20,40%
Residence	11	5,90%
Diğer	8	4,30%
Toplam	186	100,00%

Ankete katılan 186 kişiye "Ev sizin için ne demektir?" diye sorulduğunda; en çok oran %50,0(93 kişi) ile "mesken" yanıtını vermiştir. "Barınak" diyenler 57 kişi(%16,90) ile "yatırım aracı" cevabı verenler 21 kişi(%10,80) olmuştur. "Otel", "imaj" ve "diğer" diyen katılımcıların sayısı 7, 5 ve 4 olarak birbirine çok yakındır.

Tablo 7. Ev sizin için ne demektir?

	n	%
Mesken	93	50,00%
Yatırım aracı	21	11,30%
Barınak	57	30,60%
Otel	5	2,70%
İmaj	4	2,20%
Diğer	6	3,20%
Toplam	186	100,00%

Katılımcılara “Bir deprem halinde, evimde kendimi güvende hissederim.” diye sorulduğunda; 125 kişi(%67,20) “Hayır”, 61 kişi(%32,80) “Evet” diyenler olmuştur. Apartmanlarda oturanlar çoğunlukta olduğuna göre apartmanlara deprem anında güvenmedikleri anlaşılabilir.

Tablo 8. Bir deprem halinde, evimde kendimi güvende hissederim.

	n	%
Evet	61	32,80%
Hayır	125	67,20%
Toplam	186	100,00%

Katılımcılara “evinizde kaç kişi yaşar?” sorusuna; 90 kişi(%48,40) 3-4 kişi yaşamaktayız cevabını vermiştir. Buda geniş aile yapısından, çekirdek yapısına dönüşümden geçtiğimize önemli bir göstergedir.

Tablo 9. Evinizde kaç kişi yaşar.

	n	%
1 Kişi	10	5,40%
2 Kişi	32	17,20%
3 Kişi	45	24,20%
4 Kişi	45	24,20%
5 Kişi	30	16,10%
6 Kişi ve Üstü	24	12,90%
Total	186	100,00%

Anketin onuncu sorusunda, Mimari, konut, tasarım, geri dönüşüm ve doğal yaşama ilişkin bazı yargılarda bulunulmuş ve katılımcılardan kendilerine uygun olanları işaretlemeleri istenmiştir. Şekil 1’de görüldüğü gibi; 169 kişi tasarımın; “*manzara, güneş, rüzgâr, mahremiyet gibi nitelikler doğal haktır. Ev tasarlarırken başkasının hakları çiğnenmemeli*” görüşünde 168 kişide “*Evimin, yüksek katlı binaların, şehir gürültüsünün ve kirliliğinin olmadığı bir yerde bulunmasını isterim.*” görüşündedir. Sorulardan da anlaşıldığı gibi katılımcıların çoğu apartman hayatının olumsuzluklarından yakınırken az da olsa olumlu yaklaşım misafirlerin ağırlanması için alanın büyük olduğu görüşündedirler.

Ankete katılanların 80 kişi apartman hayatının komşuluk ilişkilerin pekiştirdiğini vurgularken, 108 kişinin yaşadığı ortamın insanı yalnızlaştırdığını düşünmektedir. Ayrıca “*eski dönemlerde ki mahalle kültürünü özleyorum*” diyenlerin sayısı 145 tir.

Katılımcıların 152 “*Oturduğum evin sade, kullanışlı, mütevazı olmasını isterim.*” derken, “*Oturduğum evin dekorasyonunun lüks-ihtişamlı olmasını isterim.*” diyenler 69 kişidir. “*Oturduğum ev mahremiyet ve özgürlük alanı sağlıyor*” diyenler sayısı 124 tür.

“*Bugünün mimarisi ve dekorasyonu; insanı ezen, üstünlük hissini ve prestiji öne çıkaran yapıdadır*” diyenler 141 kişi iken, “*Yaşadığım konut kişiliğime ve dünya görüşüme uygundur.*” diyenlerin sayısı 85 dir. Ankete katılanların “*Evi dekore ederken ihtiyaçlardan ve kullanışlılıktan ziyade, farklı ve dikkat çekici tarzda olmasını göz önünde bulundururum.*” diyenlerin ise 60 dır.

Şekil 1. Mimari, konut, tasarım, geri dönüşüm ve doğal yaşama ilişkin yargıları

4. Sonuç ve Değerlendirme

Mekan ve İnsan arasındaki ilişkide; yapılan araştırmalarda görünen mekanın bir hak olduğu anlaşılmaktadır. Kentleşme ve çevre ilişkisi yaşanan ortamın tamamı mekan olarak algılanmaktadır. Yaşama hakkı, eğitim hakkı, sosyal haklar gibi mekanda insan için en önemli haklardan biridir.

Hayatımızı idame ettirdiğimiz konutlara bakış açımızı değiştirmeliyiz. Konut, sadece soğuktan ve yağışlardan koruyan barınaklar değildir. Barınmak konutun fonksiyonlarından sadece biridir. Yalnızca bu özelliğini göz önünde bulundurmamak, çok sığ olur. Konutu çevresiyle ve diğer fonksiyonlarıyla bir bütün olarak ele almadığımız sürece “mekan – insan – mutluluk” üçlemesini tamamlamamış oluruz. İnsan sadece eğlenceler ile değil; konutları, şehirleri, kırsal alanları, insanlar arasındaki ilişkileri ile mutlu olabilir.

Günümüz şehirleşme modelinde insanlar kendini mutlu ve özgür hissetmemektedir. Ayrıca betonlaşan yapıya da fazla güvenmediklerine göre, gelecek nesillerin güvende, üretken, özgür ve analitik düşünmelerine yaşadığı şehrin ve mekanın etkisi kaçınılmazdır. Modern mimarinin sorgulanmasının sebebi insanın ve toplumun yapısındaki değişimin etkisidir. Gelecek kuşaklar için yeni yaşam mekanları tasarlanırken bunlara dikkat edilmelidir.

Mimar ve mimari; geleneğe, aile yaşantısına, sağlığa, hitap eden, insan merkezli mimari tasarımlar araştırılmalı. Doğal beslenme ve yaşam ancak mimari ile çözülür. “Doğayı izle ve tasarla” kendi enerjisini üreten, az enerji tüketen, doğayı tahrip etmeyen, doğaya uyum sağlayan mekanlar tasarlanmalı.

Mimar; kendini ayrıcalıklı kişi görüp mekanları tüketen, mimari tüketime destek veren bireyler olmaktan çok; halkı tanıyan, mimariyi sosyal sorunların çözümünde değer yargısı ile kabul eden yapıya dönmelidir. Umarım misafirperverlik, sadelik, güzellik ve doğruluk yayan mekanlar insanlar için uzak birer hayal olmazlar.

Kaynakça:

- [1] Corbusier, L. (2013) “Bir Mimarlığa Doğru” Çeviri, Merzi, S. Yapı Kredi Yayınları, s.11, İstanbul
- [2] Westin. A. F. (1970) “Privacy and Freedom” Atheneum, s.22, New York.
- [3] Bilgin, N. (1991) “Eşya ve İnsan” Gündoğan yayınları, s.30, Ankara.
- [4] Göka, Ş. (2001) “İnsan ve Mekan” Pınar yayınları, s.28, İstanbul.
- [5] Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni (2013) *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması* (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13594>, 22.01.2014)